

AKO ČÍTAŤ BIBLICKÉ ŽALMY

TEXTY NA TENTO TÝŽDEŇ

1Kron 16,7; Neh 12,8; Ž 25,1–5; Ž 33,1–3; Rim 8,26.27; Ž 82,8; Ž 121,7

ÚVODNÝ TEXT

“Potom im hovoril: „Toto sú moje slová, ktoré som vám povedal, kým som bol ešte s vami: Musí sa vyplniť všetko, čo je o mne napísané v Mojžišovom zákone, Prorokoch a Žalmoch.“ ⁴⁵Vtedy im otvoril myseľ, aby chápali Písma. (Luk 24,44.45)

Žalmy boli v priebehu vekov modlitebnou knihou a spevníkom pre židov aj kresťanov. A hoci biblické žalmy predstavujú prevažne vlastné slová žalmistov adresované Bohu, nemajú svoj pôvod u smrteľníkov, ale u Boha, ktorý inšpiroval ich myšlienky.

Podobne ako v celom Písme (2Pet 1,21), aj v tomto prípade Boh inšpiroval autorov pri písaní jednotlivých žalmov. Boh k nám v nich prehovára prostredníctvom svojich služobníkov a prostredníctvom svojho Ducha. Ježiš, apoštoli a pisatelia Novej zmluvy citovali žalmy a hovorili o nich ako o „Písme“ (Mar 12,10; Ján 10,34.35; Ján 13,18). Sú Božím slovom rovnako, ako napríklad knihy Genezis a Rimanom.

Žalmy boli napísané formou hebrejskej poézie a ich autori boli súčasťou starovekého Izraela. A hoci ich poslanstvo je univerzálne, odzrkadľuje sa v nich život Izraelitov a reflektujú rôzne dejinné udalosti. Prijatie žalmov ako Božieho slova a dôkladné skúmanie ich literárnych prostriedkov, ako aj ich historického, teologického a liturgického kontextu, je základom pre pochopenie ich poslanstva, ktoré sa klenie ponad tisícročia až do dnešnej doby.

OSNOVA LEKCIE

V prvej lekcii sa najprv všeobecne zoznámime s biblickými žalmami ako s jedinečným žánrom. Zameriame sa na tie charakteristiky, ktoré sú dôležité pre ich správne porozumenie. Ukážeme si, čím pôvodne boli žalmy pre veriacich Izraelitov, aký bol ich zmysel a cieľ v biblických dobách.

- 1Kron 16,7–11: Žalmy ako spôsob verejného chválenia Boha (nedeľa)
- Ž 25,1–5: Žalmy ako vyjadrenie osobnej skúsenosti autorov (pondelok)
- Ž 33,1–3: Žalmy ako nahliadnutie do rôznych životných situácií (utorok)
- 2Sam 23,1.2; Rim 8,26.27: Žalmy ako Duchom inšpirované modlitby (streda)
- Ž 16,8.9: Žalmy ako svedectvo o Bohu (štvrtok)

ŽALMY V UCTIEVANÍ STAROVEKÉHO IZRAELA

7V ten deň Dávid prvý raz poveril Asáfa a jeho bratov, aby vzdávali vďaka Hospodinovi takto: ⁸„Ďakujte Hospodinovi, vzývajte jeho meno! Medzi národmi oznamujte jeho skutky! ⁹Spievajte mu, hrajte mu! Rozprávajte o všetkých jeho divoch! ¹⁰Chváľte sa jeho svätým menom! Nech sa raduje srdce tých, čo hľadajú Hospodina! ¹¹Dopytujte sa na Hospodina a jeho moc, ustavične hľadajte jeho tvár! (1Par 16,7–11)

OSOBNÉ ŠTÚDIUM

Prečítaj si texty 1Par 16,7–11; Neh 12,8; Ž 18,2; Ž 30,2; Ž 92,2; Ž 95,2; Ž 105,2; Kol 3,16 a Jak 5,13. Čo viedlo žalmistov k napísaniu niektorých z uvedených žalmov? Pri akých príležitostiach Boží ľud používal žalmy?

Žalmy boli zložené na uctievanie v súkromí aj v spoločenstve. Spievali sa ako chválospevy pri uctievaní Boha v chráme, ako to naznačujú hudobné poznámky, ktoré spomínajú nástroje (Ž 61,1), nápevy (Ž 9,1) a „zbormajstri“ (Ž 8,1).

V hebrejskej Biblii nesie Kniha žalmov názov *Tehilim*. Tento výraz znamená „chvály“ a odzrkadľuje ich hlavný cieľ – chválu Hospodina. Naše pomenovanie *Žalmy* je odvodené z gréckeho slova „psalmoi“, ktoré sa nachádza v Septuaginte, ranom gréckom preklade hebrejskej Biblie (druhé až tretie storočie pred Kristom).

Žalmy boli nenahraditeľnou súčasťou uctievania Hospodina. Používali sa napríklad pri zasväcovaní chrámu, náboženských sviatkoch a slávnostiach, púťach alebo pri ukladaní archy zmluvy v Jeruzaleme.

„Pútnické piesne“ (Žalmy 120–134) sa tradične spievali počas putovania do Jeruzalema v čase troch hlavných výročných slávností (2Moj 23,14–17). „Halel“ (nazývaný aj „egyptský halel“ tvorený Žalmami 113 až 118) a „veľký Halel“ (Žalm 136) sa (predčítali a) spievali počas troch hlavných výročných sviatkov, ako aj počas sviatku novmesiaca a posviacky chrámu. Významné miesto pri oslavách Paschy získal práve *Halel* (hebr. „chvála“). Na začiatku veľkonočného jedla sa spievali Žalmy 113 a 114 a na konci Žalmy 115 až 118 (Mat 26,30). „Denný Halel“ (nazývaný aj „žalm chvály“; tvoria ho Žalmy 145–150) bol začlenený do každodenných modlitieb počas ranných bohoslužieb v synagógach. Žalmy boli nielen súčasťou uctievania Hospodina, ale ľuďom aj ukazovali, ako Ho majú uctievať vo svätyni. Ježiš sa modlil slovami Žalmu 22 (Mat 27,46). Žalmy našli významné miesto aj v živote ranej cirkvi (Kol 3,16; Ef 5,19).

APLIKÁCIA

- Dnes už neuctievame Hospodina v pozemskej svätyni, akou bol chrám. Napriek tomu môžeme použiť biblické žalmy pri našom uctievaní Boha. Ako to môžeme uskutočniť v súkromí a ako v spoločenstve?

ZOZNÁMENIE SA SO ŽALMISTAMI

¹Na teba čakám, Hospodín, k tebe pozdvihujem dušu, môj Bože. ²V teba som dúfal, nech nie som zahanbený, nech moji nepriatelia nejasajú nado mnou. ³Nebudú zahanbení ani tí, čo čakajú na teba. Zahanbení budú tí, čo sa pre nič za nič dopúšťajú nevery. ⁴Hospodín, daj mi poznať svoje cesty! Nauč ma kráčať po tvojich chodníkoch! ⁵Veď ma svojou pravdou a vyučuj ma, lebo ty si Boh mojej spásy, na teba čakám deň čo deň. (Ž 25,1–5)

Meno kráľa Dávida sa objavuje v názve takmer polovice biblických žalmov. Práve on sa aktívne podieľal na organizovaní bohoslužobného uctievania Hospodina. Dávid bol považovaný za „obľúbeného pevcu Izraela“ (2Sam 23,1). Aj Nová zmluva dosvedčuje dávidovské autorstvo rôznych žalmov (Mat 22,43–45; Sk 2,25–29.34.35; Sk 4,25; Rim 4,6–8). Početné žalmy zložili chrámoví hudobníci, ktorí boli zároveň levitmi: napríklad Asafove žalmy (Žalmy 50; 73–83) a žalmy Korachovcov (Žalmy 42; 44–49; 84–85; 87 a 88). Okrem nich sú ako autori spomenutí aj Hemán Ezrachovec (Žalm 88), Etán Ezrachovec (Žalm 89), Šalamún (Žalm 72 a 127) a Mojžiš (Žalm 90).

**Prečítaj si Ž 25,1–5; Ž 42,2; Ž 75,2; Ž 77,2; Ž 84,2.3; Ž 88,2–4 a Ž 89,2. Čo pre-
rádzajú tieto žalmy o skúsenostiach, ktorými prešli ich autori?**

Svätý Duch inšpiroval žalmistov a využíval ich talent a obdarovanie v službe Bohu a spoločenstvu viery. Žalmisti boli oddaní a mali hlbokú vieru. Okrem toho však mali sklón k sklúčenosti a pokušeniu – podobne ako my všetci. Hoci žalmy vznikli už dávno, odzrkadľujú veľa z toho, čo prežívame aj my dnes.

„³Kiež moja modlitba prenikne k tebe, nakloň ucho k môjmu náreku! ⁴Moja duša sa presýtila trápením, môj život sa už dotkol podsvetia.“ (Ž 88,3.4) V týchto slovách počujme srdcervúce volanie človeka, ktorý môže zaznieť dnes rovnako, ako zaznieval pred tisíckami rokov.

Žalmy obsahujú široké spektrum tém – od bolesti a ťažkostí až po oslavu a radosť. Žalmisti volali k Bohu, aby ich zachránil a aby mohli zakúsiť Jeho nezaslúženú priazeň. Oslavovali Boha za Jeho vernosť a lásku a sľúbili Mu svoju neochabujúcu oddanosť. Žalmy sú teda svedectvom o Božom vykúpení a znamením Božej milosti a nádeje. Sprostredkujú Božie zaslúbenie všetkým, ktorí vierou prijímajú Jeho dar odpustenia a nového života. Zároveň sa však nesnažia zakrývať alebo zľahčovať bolesť, ťažkosti a utrpenie, ktoré prevládajú v padlom svete.

- **Z čoho môžeme čerpať nádej a útechu, keď vieme, že aj verní ľudia, ako napríklad žalmisti, zápasili s podobnými ťažkosťami ako my?**

**OSOBNÉ
ŠTÚDIUM**

APLIKÁCIA

PIESEŇ DO KAŽDEJ SITUÁCIE

¹Spravodliví, plesajte v Hospodinovi! Statočným pristane chválospev. ²Oslavujte Hospodina gitarou, hrajte mu na desaťstrunovej harfe! ³Spievajte mu novú pieseň, krásne a hlasno rozozvučte struny! (Ž 33,1–3)

OSOBNÉ ŠTÚDIUM Aké aspekty ľudskej skúsenosti sprostredkávajú tieto texty?

Žalm 3

Ž 33,1–3

Ž 109,6–15

Žalmy približujú spoločenstvu veriacich celú škálu ľudských skúseností. Ukazujú, že veriaci môžu uctievať Boha v každej situácii a v každom období. Žalmy podľa toho môžeme rozdeliť takto:

(1) *Chválospevy* – vyvyšujú Boha za Jeho majestátnosť a moc v stvorenstve, Jeho kráľovskú vládu, súd a vernosť. (2) *Ďakovné žalmy* – vyjadrujú hlbokú vďačnosť za hojné Božie požehnania. (3) *Žalosppevy (náreky)* – sú úprimným volaním k Bohu v prosbe o vyslobodenie z problémov. (4) *Žalmy múdrosti* – prinášajú praktické usmernenia pre spravodlivý život. (5) *Kráľovské žalmy* – poukazujú na Krista, ktorý je zvrchovaným Kráľom a Vysloboditeľom Božieho ľudu. (6) *Historické žalmy* – pripomínajú minulosť Izraela a zdôrazňujú vernosť Boha a nevernosť Izraela; nadchádzajúce generácie tak učia, aby neopakovali chyby svojich predkov, ale dôverovali Bohu a zostali verní Jeho zmluve.

Poézia žalmov má osobitú schopnosť upútať pozornosť čitateľov. Aj keď sa niektoré z týchto poetických prostriedkov strácajú v prekladoch, mnohé z nich môžeme v našom jazyku stále oceniť.

(1) *Paralelizmus* zahŕňa kombináciu symetricky usporiadaných slov, fráz alebo myšlienok. Paralelizmus pomáha pochopiť význam súbežných vyjadrení. Napríklad: „Dobroreč Hospodinovi, moja duša, celé moje vnútro jeho svätému menu!“ (Ž 103,1) Výraz „moja duša“ v tomto paralelizme vyjadruje „celé moje vnútro“, teda celú ľudskú bytosť so všetkým jej prežívaním.

(2) *Obrazy a symboly* používajú obrazný jazyk, aby zapôsobili na zmysly čitateľov. Božie útočisko je napríklad v Ž 17,8 vyjadrené obrazom „tône [Božích] krídel“.

(3) *Protiklad (merizmus)* vyjadruje jednotu alebo celistvosť pomocou dvojice protikladných vyjadrení. „Hospodin, Boh mojej spásy, k tebe volám *dňom i nocou*.“ (Ž 88,2) Takéto vyjadrenie znamená *neustále* volanie.

(4) *Slovné hry* využívajú zvuk slov, aby vytvorili slovnú hračku a zdôraznili duchovné poslanstvo. V Ž 96,4,5 tvoria hebrejské slová *elohim* („bohovia“) a *elilim* („modly“) slovnú hračku, ktorá má vyjadriť poslanstvo, že „pohanskí bohovia“ sa len javia ako *elohim* („bohovia“), ale v skutočnosti sú to len *elilim* („modly“).

Spomeňme ešte výraz „sela“, ktorý v niektorých žalmoch označuje krátku prestávku, buď ako výzvu na zastavenie a zamyslenie sa nad poslanstvom konkrétnej časti textu, alebo na zmenu hudobného sprievodu (Ž 61,5).

APLIKÁCIA ■ Ktoré sú tvoje obľúbené žalmy v rôznych životných situáciách – keď prežívaš úzkosť, obavy, vďačnosť a radosť?

INŠPIROVANÉ MODLITBY

¹Toto sú posledné Dávidove slová: „Výrok Izajovho syna Dávida, výrok vysoko postaveného muža, pomazaného Bohom Jákoba, obľúbeného pevca Izraela. ²Duch Hospodina hovorí vo mne a jeho reč mám na jazyku. (2Sam 23,1.2)

²⁶Takisto aj Duch prichádza na pomoc našej slabosti. Ved' nevieme ani to, za čo sa máme modliť. Ale sám Duch sa za nás prihovára nevysloviteľnými vzdychmi. ²⁷Ale ten, čo skúma srdcia, pozná zmýšľanie Ducha, lebo sa prihovára za svätých tak, ako chce Boh. (Rim 8,26.27)

Čo sa z úvodných textov dozvedáme o modlitbe?

2Sam 23,1.2

Rim 8,26.27

OSOBNÉ
ŠTÚDIUM

Keďže sú žalmy Bohom inšpirované modlitby a chvály, zaznieva v nich hlas Hospodina, ktorý sa spája s hlasom Jeho ľudu. Žalmy takto nadobúdajú dynamiku intenzívnej komunikácie s Bohom.

Žalmisti oslovujú Boha osobne ako „môj Kráľ“ a „môj Boh“ (Ž 5,3; Ž 84,4). Autori často prosia Boha, aby bol vnímavý a konal v ich prospech: „počuj“ (Ž 5,2), „vypočuj moju modlitbu“ (Ž 39,13), „pozri sa na moju biedu“ (Ž 25,18), „rýchlo mi odpovedz“ (Ž 102,3) a „vyslobod' moju dušu“ (Ž 6,5). Ide o jasné vyjadrenia modlitby založenej na osobnom vzťahu.

Pozoruhodná krása a prítlačivosť žalmov spočíva v tom, že sú Božím slovom, ktoré má formu zbožných modlitieb a chvál veriacich. Poskytujú teda Božím deťom veľmi dôverný vzťah s Bohom, ako je to opísané v Rim 8,26.27.

Aj Ježiš citoval z Knihy žalmov. Napríklad v Luk 20,42.43 zaznieva text Žalmu 110,1: „⁴²Ved' sám Dávid v knihe Žalmov hovorí: Pán povedal môjmu Pánovi: Sed' po mojej pravici, ⁴³kým nepoložím tvojich nepriateľov za podnožku tvojim nohám.“

Hoci niektoré žalmy vychádzajú z konkrétnych historických udalostí a skúseností samotných autorov, ako aj skúseností Izraela ako národa, alebo sa na ne odvolávajú, treba zdôrazniť, že duchovná hĺbka biblických žalmov hovorí o rôznych životných situáciách, ktoré často prekračujú kultúrne, náboženské, etnické a rodové hranice. Pri čítaní žalmov zisťujeme, že vyjadrujú nádej, chválu, strach, hnev, smútok a bolesť – teda všetko to, čo prežívajú ľudia v každom období, bez ohľadu na okolnosti. Žalmy nás oslovujú jazykom našich vlastných skúseností.

- Čo by nám malo Ježišovo použitie žalmov povedať o dôležitosti, ktorú môžu zohrať v našej vlastnej skúsenosti s vierou?

APLIKÁCIA

SVET ŽALMOV

Stále si predstavujem Hospodina, keď mi je po pravici, neklátim sa. (Ž 16,8)

Bohom sa chválime deň čo deň a tvoje meno budeme chváliť naveky. (Ž 16,9)

Boh je naše útočisko a sila, osvedčená pomoc v súzeniach. (Ž 46,2)

OSOBNÉ ŠTÚDIUM Prečítaj si nasledovné žalmy: Ž 16,8; Ž 44,9; Ž 46,2; Ž 47,2.8; Ž 57,3; Ž 62,9; Ž 82,8 a Ž 121,7. Aké miesto zaujíma Boh v živote žalmistov?

Ústrednou postavou biblických žalmov je Hospodin. Autori sa snažia v modlitbe a chvále odovzdať Bohu všetko, čo prežívajú. Boh je Zvrchovaný Stvoriteľ, Kráľ a Sudca celej zeme. On je Darcom všetkého a stará sa o svoje deti. Preto Mu vždy môžeme a máme dôverovať. Keď sa Boží ľud dostáva do problémov a prežíva trápenie, dokonca aj jeho nepriatelia sa pýtajú: „Kde je tvoj Boh?“ (Ž 42,11) Tak ako je Hospodin vždy prítomným a spoľahlivým Bohom svojho ľudu, tak aj Boží ľud Ho má vždy pred sebou. Veď napokon, žalmy ukazujú na čas, keď celé stvorenstvo a všetky národy budú uctievať Hospodina (Ž 47,2; Ž 64,10).

Tak ako Boh je stredobodom všetkej existencie a celého stvorenstva, stojí aj v centre nášho uctievania. Prejavy zbožnosti, ktoré opisujú žalmy, sa v mnohom zásadne líšia od uctievania, ako ho chápeme dnes. V biblickej kultúre bola bohoslužba prirodzeným a neoddeliteľným centrom života celého spoločenstva. Preto všetko, čo sa odohralo v živote Božieho ľudu – dobré aj zlé –, sa nevyhnutne odzrkadlilo aj v bohoslužbe. Boh počuje volanie žalmistu, nech je kdekôľvek, a odpovedá mu v ten správny čas (Ž 3,5; Ž 18,7; Ž 20,7).

Žalmista si je vedomý toho, že Boží príbytok je v nebesiach. Boh však prebýva aj na Sione, vo svätyni, uprostred svojho ľudu. Boh je ďaleko a zároveň blízko, je všadeprítomný a zároveň je vo svojom chráme (Ž 11,4), je skrytý (Ž 10,2) a zároveň sa zjavuje (Ž 41,13). V žalmoch sú tieto zdanlivo protikladné vlastnosti Boha spojené. Autori pochopili, že blízkosť a diaľka sú v existencii Hospodina neoddeliteľne späté (Ž 24,7–10). Uvedomovali si dynamiku tohto duchovného napätia. Poznanie Božej dobroty a Božej prítomnosti uprostred čohokoľvek, čo zažívali, posilňovalo ich nádej počas čakania na Boží zásah. Rozumeli však aj tomu, že Boh je vo svojom konaní zvrchovaný a môže urobiť čokoľvek.

APLIKÁCIA ■ Ako nám žalmy pomáhajú pochopiť, že Boha nemôžeme obmedziť len na niektoré aspekty našej existencie? Do ktorých oblastí svojho života Boha príliš nepozývaš? Prečo?

PODNETY NA ZAMYSLENIE

V knihe *Zo slávy do tieňa* si prečítajte kapitolu „Šalamúnov chrám“ (PK 35–50; ZSDT 16–22) a v knihe *Výchova* podkapitolu „Moc piesne“ (Ed 167.168; Vých 144.145)

Kniha žalmov pozostáva zo 150 žalmov, ktoré sú rozdelené do piatich kníh: Prvá kniha žalmov (Žalmy 1–41), Druhá kniha žalmov (Žalmy 42–72), Tretia kniha žalmov (Žalmy 73–89), Štvrtá kniha žalmov (Žalmy 90–106) a Piata kniha žalmov (Žalmy 107–150). Takéto rozdelenie vychádza z ranej židovskej tradície, ktorá je paralelou rozdelenia Tóry na päť kníh.

Kniha žalmov ukazuje, že už pred jej vznikom existovali rôzne iné zbierky žalmov. Spomeňme *Žalmy Korachovcov* (Žalmy 42–49; 84; 85; 87; 88), *Asáfove žalmy* (Žalmy 73–83), *Pútnické piesne* (Žalmy 120–134) a *Žalmy Haleluja* (Žalmy 111–118; 146–150). Žalm 72,20 svedčí o menšej zbierke Dávidových žalmov.

Kým väčšina žalmov sa spája s obdobím kralovania Dávida a ranou monarchiou (10. storočie pred Kristom), zbierka žalmov sa počas nasledujúcich storočí postupne rozrastala. Reflektuje tak obdobie rozdeleného kráľovstva, exilu a poexilného obdobia. Je možné, že hebrejskí pisári pod vedením Ezdráša spojili existujúce menšie zbierky žalmov do jednej knihy, keď sa usilovali o obnovu chrámu a bohoslužieb.

Skutočnosť, že zákonníci ustálili obsah Knihy žalmov, neuberá nič na jej božskej inšpirácii. Zákonníci, podobne ako žalmisti, boli oddanými Božími služobníkmi a ich konanie viedol Boh (Ezd 7,6.10). Božsko-ludská podstata biblických žalmov je porovnateľná so spojením božského a ľudského vo vtelenom Pánovi Ježišovi. „Biblia, ktorá obsahuje Bohom zjavené pravdy vyjadrené ľudskou rečou, je teda výrazom dvojakého pôsobenia – Božieho i ľudského. V istom zmysle je tu určitá podobnosť s Kristovou dvojakou prirodzenosťou – Kristus je Syn Boží i Syn človeka. O Biblii možno teda povedať to, čo o Kristovi – *slovo sa stalo telom a prebývalo medzi nami*. (Ján 1,14).“ (GC 8; ZTDS 9)

NÁMETY NA SPOLOČNÉ UVAŽOVANIE

1. Ako rozumiete tomu, že biblické žalmy sú božsko-ludské modlitby a chválospevy? Ako nám táto (možno ťažko pochopiteľná myšlienka) pomáha uvedomovať si blízkosť, ktorú chce Boh prežívať so svojim ľuďom? Ako si na základe toho môžeme predstaviť, ako blízko je Boh ľudstvu a každému z nás?
2. V triede sobotnej školy sa rozprávajte o čase, keď ste v Knihe žalmov našli niečo, čo vás priamo oslovilo vo vašej situácii. Akú útechu a nádej ste v nich našli?